ÎNVĂȚĂMÂNTUL DE TIP CONVERGENT : SCHIMBĂRI PARADIGMATICE ÎN INSTRUIREA UNIVERSITARĂ CONTEMPORANĂ

Georgeta STEPANOV,
doctor habilitat în științe ale comunicării, profesor universitar

Abstract

La începutul secolului al XXI-lea, ca urmare a evoluției, pe de o parte, a noilor nevoi societale, iar, pe de alta, a noilor tehnologii informaționale, s-a produs tehnologizarea învățământului superior, care a impus noi reguli de organizare și de monitorizare a proceselor de predare-evaluare și a proiectat contururile unui nou tip de învățământ – *învățământul de tip convergent*.Beneficiile și dezavantajele învățământului superior de tip convergent au fost percepute diferit de către cadrele științifico-didactice. Unele dintre acestea, de regulă, exponenții tinerei generații, au acceptat și implementat cu entuziasm noile practici și norme de lucru, fiind convinse că acestea îmbunătățesc calitatea proceselor și produselor didactice. Altele, în mod special cadrele care au obținut o pregătire în domeniu înainte de apariția noilor tehnologii și au lucrat mai mulți ani în sistemul de instruire universitară tradițională, au fost sceptice în raport cu noua formulă-hibrid de organizare a studiilor universitare, considerând-o drept o amenințare la adresa învățământului superior clasic. Indiferent însă de atitudinile pe care le-au avut față de învățământul convergent, cadrele științifico-didactice au trebuit să-și reconfigureze practicile profesionale și să-și găsească locul în noua configurație a învățământului universitar, care a obținut noi valențe și forme de manifestare, precum și noi orizonturi de dezvoltare.

Cuvinte-cheie: învățământ superior de tip convergent, pedagogie universitară, paradigmă educațională, metodologie de predare-evaluare, cadru științifico-didactic, student, proces didactic, competență digitală, noi tehnologii informaționale.

Introducere

De-a lungul anilor, obiectivele învățământului superior au variat de la o epocă la alta, de la o cultură la alta și chiar de la o țară la alta. Aceste variații au generat diferențieri conceptuale în pedagogiile uni-

versitare, ce s-au manifestat, în mod special, în raport cu finalitățile de studiu scontate ale proceselor didactice. Ca urmare, în istoria învățământului superior s-au înregistrat mai multe tipuri de pedagogii universitare, cele mai cunoscute reieșind din paradigma instruirii și din cea a învățării.

Paradigma instruirii „s-a conturat în sec. XVII ca răspuns la necesitatea dezvoltării producţiei industriale capitaliste, care cerea mai multă carte de la generaţia tânără. Pe prim plan iese funcţia utilitară, pregătirea oamenilor capabili să deservească producţia în extindere. Începînd cu acest moment şi pînă în present misiunea educaţiei este definită ca transferul unui sistem de cunoştinţe, deprinderi către educabil, student, îmbrăţişarea unei profesii utile pentru societate, pregătirea pentru muncă."[1]

Paradigma instruirii a existat până în anii'90 ai secolului trecut și a promovat idea că instituţiile de învăţământ superior există pentru a oferi instruire prin predare de conținuturi. Obiectivul ei de bază a rezidat în transferul de cunoștințe teoretice de la profesor spre student, procesul didactic având, de regulă, un caracter unilateral și linear. Conform acesteia, în pedagogia universitară profesorul este actorul activ, care elaborează și diseminează conținuturi didactice, iar studentul este actorul pasiv, care asimilează conținuturile oferite de profesor, acumulând astfel noi cunoștințe. Paradigma instruirii primează rolul decisiv al profesorului universitar, care „are expertiză și acces la cunoștințe specifice, știe cel mai bine cum să structureze materialele de învățare și este responsabil pentru direcționarea procesului de învățare."[2]

Paradigma învăţării s-a afirmat la finele secolului al XX-lea, având ca obiectiv primordial promovarea pedagogiei universitare de învățare activă. Ea a asigurat trecerea de la predare la învățare în vederea formării de competențe generale și specifice, necesare pentru integrarea în piața muncii și exercitarea profesiei. Conform acesteia, specificitatea procesului de învățare rezidă în faptul că el este: 1) centrat pe student, 2) bazat pe conceptul PBL (*Problem Based Learning)* și 3)

[1] Maria Cojocaru. Școala superioară și noua paradigmă educațională. Disponibil: http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/4912/Conf_UTM_2010_III_pg196-197.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Vizitat: 10.03.2021).

[2] Eric de Graaff. Schimbarea paradigmei educaționale: de la predare la învățare. Disponibil:http://www.pblmd.aau.dk/fileadmin/user_upload/Erik_de_Graaff_Schimbarea_paradigmei_educationale_20.11.2015.pdf (Vizitat: 02.03.2021).

auto-dirijat. În acest context, profesorul universitar se manifestă ca un actor care facilitează instruirea universitară prin crearea mediilor de învățare prietenoase studentului, iar studentul – ca un actor capabil să-și direcționeze propriul proces de învățare și să-și construiască un traseu academic individual. Observăm că această abordare redefinește rolul părților implicate în instruirea universitară, limitând implicațiile cadrului didactic în procesul de învățare și extinzându-le pe cele ale studentului. Studenții pot să învețe prin schimbul de cunoștințe organizat nu doar pe verticală – de la profesor la student, ci și pe orizontală – unul de la altul. Totodată, ei trebuie să se simtă liberi să vorbească ceea ce cred și să-și dezvolte gândirea critică care este un rezultat important al învățării.

În cel de-al doilea deceniu al secolului al XXI-lea, ca urmare a evoluției, pe de o parte, a noilor nevoi societale, iar, pe de alta, a noilor tehnologii informaționale, învățământul superior a înregistrat într-un ritm rapid modificări fundamentale atât de natură funcțională, cât și conceptuală. Ca urmare, pedagogia universitară tradițională a încetat să funcționeze în deplina sa capacitate și să răspundă tuturor obiectivelor scontate, criza învățământului universitar luând proporții impunătoare. În asemenea condiții, universitățile au fost nevoite să caute oportunități pentru dezvoltare. Ele au încercat să-și redefinească pedagogia universitară, orientând-o spre tehnologizarea în masă a proceselor didactice. „Noua pedagogie universitară nu se reduce la predarea clasică relocată online (emergency remoteteaching), dar nici nu pretinde implementarea unei strategii didactice autentic online, ea asumă un model hibrid. Acest model prefigurează o nouă pedagogie universitară, una interactivă online.”[3]

Așadar, elementul fundamental al acestei noi pedagogii universitare *este învățământul de tip convergent*, extinderea în masă și dezvoltarea continuă a căruia poate impune o nouă paradigmă didactică, axată nu atât pe transferul de cunoștințe și/sau pe formarea de competențe, cât pe orientarea studenților spre sursele de informare, din care aceștia să poată obține cunoștințe noi, necesare pentru formarea competențelor profesionale, care le-ar facilita intrarea în profesie. Învățământul uni-

[3] Adrian Opre, Dana Opre, Adina Glava, Cătălin Glava. Ghidul educației online. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai. Disponibil:https://www.ubbcluj.ro/ro/infoubb/noua_pedagogie_universitara/(Vizitat: 10.03.2021).

versitar de tip convergent ca element al unei noi pedagogii universitare a constituit obiectul de cercetare al prezentului studiu, rezultatele căruia vor fi expuse în ceea ce urmează.

Context

Dezvoltarea noilor tehnologiii nformaționale a permis și a impus, în același timp, revoluționarea tuturor domeniilor de activitate, inclusiv a domeniului educației. Pentru a face față noilor provocări și a fi în continuare competitiv și eficient, sistemul de învățământ, îndeosebi cel universitar, a fost nevoit să treacă prin transformări esențiale și să-și construiască noi repere paradigmatice, legate, în mod special, de metodologiile de predare-evaluare. Ca urmare a tehnologizării proceselor didactice, în școala superioară s-au afirmat succesiv și consecutiv două metodologii noi de predare-evaluare: inițial – cea asistată de calculator, iar ulterior – cea în totalitate bazată pe noile tehnologii informaționale. Aceste metodologii au impus noi reguli de organizare și de monitorizare a proceselor de instruire universitară, care au constituit baza unui nou tip de învățământ – *învățământul de tip convergent*. Afirmarea la sacră largă a învățământului convergent a fost catalizată de pandemia COVID-19, care a adus pe agenda zilei subiectul reconceptualizării procesului didactic, îndeosebi, a formelor clasice, tradiționale de predare-evaluare din învățământul universitar. Situația a fost soluționată prin impunerea unui format hibrid de instruire universitară ce cumulează activitățile didactice pe bază de contact direct, „face-to-face", cu cele online. Astfel, alături de formele tradiționale de organizare a studiilor universitare, așa precum: studiile cu frecvență, studiile cu frecvență redusă și studiile la distanță (online), a apărut o formă nouă de instruire universitară – *studiile de tip convergent*.

Învățământul universitar de tip convergent este perceput drept un proces inovator, axat prioritar pe tehnologiile informaționale moderne, care propune o abordare relativ nouă a transferului de cunoștințe, a selectării, producerii și difuzării materialelor didactice și a metodologiei de formare profesională. Acest nou format al instruirii profesionale presupune în mod prealabil activitatea în medii diferite a părților implicate în procesul didactic, instruirea fiind organizată pe diferite platforme educaționale, prin intermediul gadget-urilor, cel

mai adesea, a calculatorului. Genul respectiv de învățământ presupune atât integrarea tuturor formelor de ore (de curs, de seminarii, de laborator, conferințe etc.) pe o singură platformă, cât și posibilitatea difuzării conținuturilor didactice pe multiple platforme interdependente. Drept urmare, convergența impune standarde noi de concepere și de organizare a procesului didactic, proiectează imperative noi în câmpul comunicării universitare și reliefează schimbări esențiale la nivel de paradigmă educațională. Autorii *Ghidului educației online*, Adrian Opre, Dana Opre, Adina Glava și Cătălin Glava,expun sintetic particularitățile care individualizează acest tip de învățământ universitar, calificând drept inovative următoarele elemente:

- este fundamentată psihopedagogic de conceptualizarea socio-constructivistă,
- asimilează active și selectiv cerințele educației on-line,
- recomandă flexibilitate cu privire la ponderea și alternanța activităților sincrone și asincrone,
- este focalizată explicit pe strategiile didactice care sporesc nivelul de interacțiune a studentului cu conținutul informațional și, respectiv, interacțiunile studentului cu cadrul didactic și colegii.[4]

Învățământul universitar de tip convergent a impus noi condiții de activitate, care au generat mutații în cultura organizațională a mediului universitar și schimbări în profilul psiho-profesional al cadrului științifico-didactic, afectând reperele esențiale ale sistemului educațional contemporan.

Condițiile de activitate ale părților antrenate în procesul didactic din instituțiile de învățământ superior diferă în funcție de contextele în care acesta se produce. Astfel, odată cu schimbările generate de tehnologizarea în masă a proceselor didactice și trecerea la învățământul de tip convergent, actanții procesului de instruire universitară s-au pomenit că activează în condiții absolute noi, deoarece ei:

- se află în medii diferite, fiecare acționând pe cont propriu și fiind pe unde de emoții, diferite;
- se află în condiții tehnice diferite, ceea ce face dificilă organizarea creativă a activităților didactice;

[4] Adrian Opre, Dana Opre, Adina Glava, Cătălin Glava. Ghidul educației online. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai. Disponibil:https://www.ubbcluj.ro/ro/infoubb/noua_pedagogie_universitara/(Vizitat: 10.03.2021).

- comunică mai degrabă linear decât circular, comunicarea fiind organizată adesea doar pe verticală, de la profesor la student și invers;

- se concentrează mai mult pe formele de expresie ale conținuturilor didactice și pe aspectele tehnice ale procesului și mai puțin pe esența conținuturilor;

- nu interacționează direct și, practic, nu se cunosc unii pe alții, ceea ce face practic imposibilă respectarea principiilor de bază ale didacticii universitare.

Odată cu afirmarea instruirii universitare de tip convergent, începe să se modifice și cultura organizațională existentă în instituțiile de învățământ superior. În noile condiții, normele și valorile tradiționale sunt redefinite, reașezate și actualizate atât pe dimensiunea curriculară, cât și pe cea extracurriculară. Schimbările pe dimensiunea extracurriculară au adus atingere, în primul rând, activităților de masă și celor de recreere a studenților. Parte a culturii informale a studenților, acestea, de regulă, erau transmise din generație în generație, fapt care conferea identitate vieții studențești de la o facultate anume și asigura continuitate tradițiilor din cadrul acestei entități de profesionalizare.

Schimbările pe dimensiunea curriculară au afectat comunicarea și relațiile interumane existente între părțile implicate în procesul didactic din școala superioară. Dacă în învățământul tradițional, relațiile dintre profesor și student, de regulă, depășeau cadrul formal, profesorul fiind nu doar dascăl, dar, în primul rând, mentor, chiar prieten, în învățământul convergent acestea se modifică esențial. Tehnologizarea a impus noi reguli nescrise, conform cărora, profesorul universitar nu mai are posibilitatea să educe, să îndrume studentul și nici să-i ofere cunoștințe, el trebuie doar să-l ghideze, prin intermediul link-urilor, către diverse website-uri care conțin informații la temă. Lipsa contactului direct între părțile implicate în procesul didactic afectează grav relațiile informale dintre profesor și student, existente de sute de ani în mediile universitare, iar ca urmare, legătura spirituală dintre aceștia se pierde, profesorul universitar încetând să mai fie exemplu și să reprezinte modele de viață pentru discipolii săi. Subminarea dimensiunii umane a învățământului superior reduce însă potențialul acestuia de modelare a destinelor, transformându-l într-o piață enormă de prestare a serviciilor educaționale, unde industriile didactice sunt orientate să producă specialiști doar în corespundere cu cerințele pieței muncii.

Elementul esențial al învățământului universitar de tip convergent este predarea-evaluarea mediată de tehnologie. Acest gen de activitate a reliefat necesitatea perfecționării cadrelor științifico-didactice în vederea dezvoltării competențelorlor digitale și formării unui set minim de cunoștințe în acest domeniu. Or, pentru a fi competitivi și a rămâne în profesie, aceștia trebuie să aplice o serie de strategii interactive prin care să (re)organizeze conținuturile, pentru a facilita învățarea de adâncime, precum și transferul facil către competențele profesionale. Experiența din ultimul an de studii a demonstrat că, în prezent, cadrele științifico-didactice implicate în procesul de instruire universitară de tip convergent, suplimentar la competențele profesionale clasice, trebuie:

- să posede cunoștințe în ceea ce privește utilizarea computerului;
- să poată organiza activități didactice pe diferite platforme educaționale online;
- să aibă cunoștințe necesare pentru crearea grupurilor de lucru online;
- să cunoască programe de editare a textelor și fotografiilor în sistem digital;
- să încarce și să descarce conținuturi în diverse formate pe Internet;
- să cunoască diferite baze de date din Internet;
- să folosească motoarele de căutare;
- să transmită și să primească conținuturi audio și video.

De menționat că aceste noi cerințe nu înlocuiesc valorile pe care se sprijină învățământul superior tradițional, ci le completează, extinzând ansamblul de date prin care se identifică în plan profesional cadrele științifico-didactice. Totodată, ele condiționează obligativitatea de a învăța de-a lungul vieții în vederea dezvoltării continue a competențelor profesionale multidisciplinare, aceasta fiind o condiție necesară pentru a rezista pe o piață dominată de tehnologie.

Așadar, pentru realizarea cu succes a activităților de predare-evaluare de tip convergent, cadrele științifico-didactice implicate în instruirea universitară trebuie să dețină o seamă de competențe, printre care prioritare sunt cele digitale. Această condiție însă pune în dificultate majoritatea cadrelor didactice universitare, dar, în mod special, ea îi afectează pe profesorii cu experiență, care, de cele mai multe

ori, nu reușesc să țină pasul cu noile tehnologii și sunt nevoiți să se retragă din profesie. În acest context, în atenția managerilor universitari revine cu o nouă forță problema formării continue a cadrelor științifico-didactice. Formarea continuă în condiții pandemice trebuie să fie orientată, în mod special, spre organizarea diverselor traininguri, în cadrul cărora personalul universitar să fie instruit să aplice variații tehnologice noi și să utilizeze multiple platforme în procesul didactic, ca să poată să facă față presiunilor provocate de noul climat din învățământul de tip convergent.

Învățământul universitar de tip convergent generează un nou tip de profesioniști, supranumiți, după А.А.Калмыков[5], *transprofesionișt*. Aceștia, potrivit cercetătorului rus, trebuie să fie capabili să lucreze în diferite medii profesionale, să folosească metode de lucru complexe, în funcție de fiecare situație în parte și să dețină o seamă de competențe *transprofesionale*, așa, precum:

- specializare pe un segment profesional foarte îngust;
- capacitate de a comunica interprofesional;
- sinteză transdisciplinară a cunoștințelor;
- capacitate de a conferi cercetărilor fundamentale caracter aplicativ-pragmatic, orientându-le spre rezolvarea unor probleme practice;
- abilitate de lucru în echipă, de autodezvoltare continuă;
- afiliere la sistemul, supranumit *rețea profesională și transprofesională*.

Formarea competențelor digitale și aplicarea lor în practică a contribuit la evoluarea profilului psihoprofesional al cadrelor științifico-didactice, atribuind identității profesionale a acestora un alt nivel de complexitate. Totodată, formarea competențelor necesare pentru realizarea activităților în sistem convergent a conferit polivalență funcționalității procesului de instruire universitară.

Concluzie

Tehnologizarea sistemului educațional a produs schimbări esențiale în peisajul învățământului superior contemporan și, implicit, în activi-

[5] Калмыков, А. А. Конвергенция – возможность универсального журнализма в рамках профессиональной идентичности.În: Оптимальные коммуникации. Эпистемический ресурс Академии медиаиндустрии и кафедры теории и практики общественной связности РГГУ,28 aprilie 2011 Disponibil:jarki.ru/wpress/2011/04/28/2198/#b003(10.03.2021).

tatea profesională a cadrelor științifico-didactice. Pentru toate părțile implicate în instruirea universitară, în primul rând pentru cadrele științifico-didactice, învățământul de tip convergent a însemnat, pe de o parte, noi oportunități profesionale, iar pe de altă parte, noi provocări. Oportunitățile au rezidat atât în diversificarea strategiilor didactice, aplicate în cadrul procesului de instruire academică, cât și în instrumentele de lucru (axate în temei pe tehnologiile informaționale moderne) pentru colectarea, pregătirea și distribuirea conținuturilor didactice și pentru organizarea activităților de formare profesională. Provocările însă au fost determinate de faptul că, în aceste noi condiții, cadrele științifico-didactice s-au confruntat cu modificări ale rutinelor profesionale și ale practicilor de muncă, care au solicitat noi și noi competențe, îndeosebi legate de utilizarea noilor tehnologii informaționale.

Pe fundalul crizei pedagogiei universitare, generată de competențele digitale reduse sau chiar de lipsa acestora, s-a dezvoltat „o tendință de fetișizare a instrumentelor și softurilor educaționale în detrimentul unor paradigme psihopedagogice și a unor metode didactice, validate reiterativ. Este una dintre cele mai înșelătoare propensiuni. Deși foarte utile în proiectarea și derularea activității didactice, instrumentele moderne antrenate în predare nu aduc nemijlocit o îmbunătățire a calității predării, doar prin calitățile lor intrinseci. Ele sunt doar mijlocul prin care o bună strategie educațională poate fi pusă în practică astfel încât să sporească calitatea procesului complex de predare-învățare. Valoarea și utilitatea lor se relevă abia atunci când utilizatorul identifică cea mai bună potrivire între metoda de predare și instrumentul adecvat scopului urmărit. Scurt spus, valoarea pe care o aduce tehnologia este mai degrabă expresia gradului de potrivire dintre metodă și instrument, decât a caracteristicilor instrumentului.”[6]

Dezvoltarea și diversificarea extraordinară a dispozitivelor programelor informatice, utilizate în educație, nu doar au catalizat apariția învățământului universitar de tip convergent, ci au și generat o restructurare sistemică globală a domeniului educației. Procesele prin care se realizează această restructurare sunt complexe și multifazice,

[6] Adrian Opre, Dana Opre, Adina Glava, Cătălin Glava. Ghidul educației online. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai. Disponibil:https://www.ubbcluj.ro/ro/infoubb/noua_pedagogie_universitara/(Vizitat: 10.03.2021).

adesea – eterogene și controversate – fapt care pune în dificultate conceptualizarea noii pedagogii universitare, axate pe predarea-evaluarea mediată de tehnologie. În aceste condiții, unificarea transformărilor fragmentare și adaptarea acestora la principiile instruirii universitare devine o prioritate a sistemelor naționale de învățământ superior, care poate fi realizată prin conceptualizarea teoretică și metodologică a noilor practici științifico-didactice.

Referințe bibliografice:

1. Cojocaru, M. Școala superioară și noua paradigmă educațională. Disponibil: http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/4912/Conf_UTM_2010_III_pg196-197.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Vizitat: 10.03.2021)
2. De Graaff E. Schimbarea paradigmei educaționale: de la predare la învățare. Disponibil: http://www.pblmd.aau.dk/fileadmin/user_upload/Erik_de_Graaff_Schimbarea_paradigmei_educationale_20.11.2015.pdf (Vizitat: 02.03.2021)
3. Opre A., Opre D.,Glava A., Glava C. Ghidul educației online. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai. Disponibil: https://www.ubbcluj.ro/ro/infoubb/noua_pedagogie_universitara/ (Vizitat: 10.03.2021)
4. Калмыков А. А. Конвергенция – возможность универсального журнализма в рамках профессиональной идентичности. În: Оптимальные коммуникации. Эпистемический ресурс Академии медиаиндустрии и кафедры теории и практики общественной связности РГГУ, 28 aprilie 2011. Disponibil: jarki.ru/wpress/2011/04/28/2198/#b003 (10.03.2021)